

รัฐฉาน “บ้านพี่เมืองน้อง”

โดย อรรถพล ปัดเมฆ และ ภริตา แก้วจุฬา (ตุลาคม 2558)

รัฐฉาน หรือเมืองไตในอดีต มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นอย่างมากปะปนกันราว 20 เชื้อชาติ ประชากรส่วนใหญ่เป็นเชื้อชาติไทใหญ่ และประกอบไปด้วยชนเผ่าอาข่า อังซา แอน คะฉิ่น จีน ปะหล่อง ตองลา ทะนุ ปะโอ ปะตอง พม่า กระเหรี่ยง ลาหู่ ลีซอ และว้า เป็นต้น เดิมเมื่อครั้งรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชนั้น ชนเผ่าไทใหญ่มีความผูกพันใกล้ชิดกับสยามประเทศเป็นอย่างมาก และก่อนการเข้ามาของสหราชอาณาจักรในยุคล่าอาณานิคม ประวัติศาสตร์ได้กล่าวถึงครั้งหนึ่งรัฐฉานมีเอกราชเป็นของตัวเอง ก่อนที่จะมาเป็นเป็นส่วนหนึ่งของสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ในปัจจุบัน (ที่มา <http://www.khonkhurtai.org>) ด้วยความไม่มั่นคง

สำนักงานของมูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์
ตั้งอยู่ในพื้นที่ จังหวัดเมืองสาด รัฐฉาน

ทางการเมือง การปกครอง เหล่านี้ยังเป็นอุปสรรคใหญ่หลวงในการเดินทางไปสู่การพัฒนาบ้านเมืองในทุกด้าน ทั้งการศึกษา สุขอนามัย เศรษฐกิจและสังคม ในทุกวันนี้ประชาชนในรัฐฉานยังเดินทางไปมาหาสู่กับพื้นที่ทางตอนเหนือของประเทศไทยอยู่ตลอดเวลา ทั้งการหาสิ่งจำเป็นเพื่อการดำรงชีพ และการนำสินค้ามาขายตามแนวชายแดน

ตามคำเชิญของมูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์ ขอให้ด่านตรวจสัตว์น้ำจังหวัดเชียงรายส่งเจ้าหน้าที่เข้าร่วมปฏิบัติงานในพื้นที่ของโครงการ “พัฒนาทางเลือกเพื่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ยั่งยืน ไทย-เมียนมาร์” จังหวัดท่าขี้เหล็กและจังหวัดเมืองสาด รัฐฉาน สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ ในระหว่างวันที่ 14-16 กันยายน 2558 ให้ไปร่วมด้วยช่วยกันระดมความคิด ตัดสินใจ ในการส่งเสริมและพัฒนาการเลี้ยงปลาให้ชาวบ้าน นับเป็นความท้าทายและเป็นเกียรติอย่างยิ่งสำหรับนักวิชาการประมงด่านตรวจสัตว์น้ำฯ

ทีมงานจากกรมประมงและกรมการข้าว
“ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว”

เดินทางผ่านช่องทางพรมแดนแม่สายเข้าสู่จังหวัดเมืองสาด รัฐฉาน ระยะทางจากแม่สายถึงพื้นที่โครงการประมาณ 60-70 กิโลเมตร แต่ต้องใช้เวลาเดินทางถึง 3 ชั่วโมง ด้วยสภาพเส้นทางขรุขระของพื้นผิว

ถนนตลอดทางที่ทำให้ร่องรอยตีไม่ต่างไปจากการขี่เกวียน การไต่ไปตามไหล่เขาบ้าง ข้ามภูเขาบ้าง โค้งชันบ้าง การขึ้นๆ ลงๆ ไปตามภูเขาทำให้รู้สึกหุ้อือเป็นระยะๆ พื้นที่เป้าหมายจุดแรกบ้านหย่องซ่า เป็นเขตพื้นที่กลุ่มชนชาวว่า โดยการพัฒนาในระยะแรกของมูลนิธิฯ ได้จัดตั้งโรงเรียน และกำลังก่อสร้างโรงพยาบาล ควบคู่ไปกับการส่งเสริมการปลูกข้าวและปศุสัตว์ ในระยะที่สองนี้เป็นการติดตามปัญหาของภาคการเกษตร และเริ่มส่งเสริมให้มีการเลี้ยงปลา หมู่บ้านนี้เป็นเชื้อสายว่าทั้งหมด บ้านเรือนสร้างด้วยวัสดุธรรมชาติที่หาได้ในท้องถิ่น หลังคามุงด้วยหญ้าคา ฝาผนังบ้านเป็นไม้ไผ่ที่สานกัน บางหลังก็เป็นลักษณะไม้ไผ่ที่ผ่าออกมา คงแล้วแต่ความชอบและความประณีตของของเจ้าบ้าน ส่วนพื้นบ้านนั้นเป็นดินที่ถูกอัดแน่น และสิ่งที่พบเห็นได้ทั่วไปคือการตากข้าวเปลือกไว้บริเวณลานกว้างๆ ตากถั่วไว้ในกระดิ่งตั้งเรียงรายอยู่บนหลังคาบ้าน ลักษณะบ้านและวิถีชีวิตแบบนี้คงคุ้นเคยคุ้นตากันดียิ่งพอหาชมได้ทั่วไปตามบ้านนอกของบ้านเรา สำหรับข้าวที่ตากนั้นเป็นข้าวเก่าที่นำออกมาตาก ซึ่งเจ้าหน้าที่ของกรมการข้าวได้เก็บข้อมูลสายพันธุ์ของท้องถิ่น ลักษณะเฉพาะ และความสมบูรณ์ของเมล็ด เพื่อใช้ประกอบเป็นแนวทางพัฒนาต่อไป

โรงเรียนบ้านหย่องซ่า เขตพื้นที่ชุมชนว่า

ลักษณะบ้านเรือนชุมชนว่าและการตากพืชผล

ทางคณะของเราเดินลัดเลาะลาดลงสู่พื้นที่ต่ำมาเรื่อยๆ ท่ามกลางแดดอันแรงกล้า ก็มาถึงบ่อน้ำขนาดประมาณ 2-3 ไร่ ซึ่งมีกระชังที่ถูกขึงไว้แล้วลอยอยู่ในนั้น เหล่านักวิชาการประมงยืนเรียงหน้าเข้าหาบ่อ หันหลังให้ทุ่งนา สงบนิ่งมองกระชังกันอึดใจเล็กๆ ก่อนจะหันมาสบตากัน และพูดคุยซักถามรายละเอียดเบื้องต้นจากทีมงานของมูลนิธิฯ ซึ่งประกอบไปด้วย คุณป๊อวี โชติกิริตเวช ผู้จัดการโครงการ คุณพรฤทัย โชติวิจิตร ผู้ช่วยผู้จัดการ และคุณเกษม จิงพิชาญวนิช ผู้เชี่ยวชาญด้านปศุสัตว์ เพื่อเก็บเป็นข้อมูลประกอบ จากนั้นจึงเคลื่อนพลลงไปยังบ่อกระชังเพื่อเก็บรายละเอียดให้ชัดเจน กระชังถูกออกแบบและสร้างโดยมูลนิธิฯ จำนวน 6 ลูก ขนาดลูกละ 3x3 เมตร ผูกติดต่อกันเป็นแพ โครงสร้างทำด้วยไม้ไผ่ซึ่งหาได้ง่ายในท้องถิ่น เนื้ออวนไนลอน

ตาถีสีฟ้า และพุงด้วยถังพลาสติกขนาด 200 ลิตร โดยเนื้อวนและถังพลาสติกนำมาจากประเทศไทย พบว่ามีปลาตกตายอยู่มากมายติดอยู่ที่ไม้ไผ่ที่นำมาใส่ในกระชัง บางตัวแสดงอาการบ่งบอกว่าไม่สู้ดีซักเท่าไร มองไล่หาสาเหตุ ก็แปลกใจทำไมสีน้ำในบ่อจึงเป็นสีขาวขุ่นตะกอน ทั้งที่ลักษณะบ่อเป็นแบบน้ำระบายออกไปได้ตลอดเวลา ไม่ขังนิ่ง คำนกับสิ่งที่เห็นเส้นทางน้ำที่เกิดบรยากาศเอื้อตามตลอดเส้นทาง ทำให้ต้องเดินไต่เขาไปทางเหนือบ่ออีกหน่อย ก็คลายความสงสัยทันที น้ำที่ไหลเข้าบ่อมี 2 เส้นทาง เส้นทางที่ทำให้น้ำขุ่นนั้นมาจาก มีการขุดลอกต้นน้ำ ประกอบกับลูกปลาตกและปลานิลที่นำมาเลี้ยงนั้น ทราบมาว่าลำเลียงมาจากจังหวัดเชียงรายผ่านช่องทางพรมแดนแม่สาย พุดง่าย ๆ มาเส้นทางเดียวกับที่คณะเดินทางมา ก็คงได้รับการเขย่ามาตลอด เส้นทางเหมือนกับที่พวกเราโดน จึงไม่แปลกใจจากข้อมูลที่ได้รับปลาตายไปกว่าครึ่งในช่วงวัน

กระชังที่สร้างไว้ทดลองเลี้ยงปลา เขตพื้นที่ชุมชนว่า

แรกๆ ที่มาลง และคุณภาพน้ำตลอดสัปดาห์ที่ผ่านมาได้มีการลอกคลองต้นน้ำมาโดยตลอด ก็ส่งผลให้ลูกพันธุ์ที่อ่อนแออยู่แล้ว เจอสภาพน้ำเช่นนี้อีก ก็พร้อมใจกันตายเป็นแถว ตัวที่ยังเหลือรอดก็ลำแดงโรคออกมาเรื่อยๆ อีกไม่นานก็คงจะตายกันหมดกระชัง ก็เลยให้คำวินิจฉัยและหนทางเลือกไว้กับคณะของมูลนิธิฯ ไว้ในระดับหนึ่ง ผ่านจากบ่อเลี้ยงปลามา ก็พบผืนนาในที่ลุ่มยาวไปตลอดเส้นทางขากลับ ผู้จัดการโครงการได้เอ่ยด้วยน้ำเสียงเกรงใจว่าในระยะที่สอง เมื่อการเลี้ยงปลาในกระชังสำเร็จแล้ว อยากจะเลี้ยงปลาในนาข้าวบ้างตามที่เคยได้ยินมา จากนั้นเดินทางต่อไปหมู่บ้านอื่นๆ ตามพื้นที่ในแผนพัฒนาของมูลนิธิฯ ครอบคลุมหมู่บ้านชาวว้า หมู่บ้านชาวไทใหญ่ และเมืองตุมซึ่งเป็นชุมชนไทใหญ่ หลายพื้นที่ชาวบ้านได้ขุดบ่อโดยแรงงานคนไว้บ้างแล้ว โดยมูลนิธิฯ มีแผน

บ่อเลี้ยงปลาที่ชาวบ้านขุดไว้ เขตพื้นที่ชุมชนว่า

จะเพาะพันธุ์ลูกปลาเพื่อแจกจ่ายชาวบ้าน และการสร้างอาหารลดต้นทุน ทีมงานของเราลงพื้นที่เข้าพูดคุยเยี่ยมชมบ่อมาตลอด 3 วัน ได้รับความสนใจยิ่งจากชาวบ้าน พร้อมทั้งเก็บข้อมูลรายละเอียดต่างๆ มาไว้วิเคราะห์สรุปประเด็นปัญหาเพื่อวางแผนงานต่อไป

ในมุมมองของนักวิชาการประมง ได้เล็งเห็นความสมบูรณ์ของต้นทุนทางธรรมชาติของที่นี่มีพร้อมแล้ว ไม่ว่าจะเป็นแหล่งน้ำ สภาพดิน มีความพร้อมและเหมาะสมที่จะส่งเสริมให้มีการเลี้ยงปลาและจัดตั้งสถานที่เพาะพันธุ์ลูกปลา มีต้นน้ำที่เพียงพอในฤดูแล้ง เพียงนำองค์ความรู้ที่มีค่อยๆ ปลูกฝังให้กับชุมชน พร้อมกับการลงมือทำอย่างจริงจัง สำหรับสิ่งที่ต้องนำไปขบคิดในระยะต่อไปเพื่อเลี้ยงเชิงการค้า คือ เรื่องอาหารลดต้นทุนสำหรับการเลี้ยงปลา ที่นี่ไม่มีโรงงานปลาป่น หรือผลผลิตเหลือจากการแปรรูปสัตว์จะนำมาเป็นวัตถุดิบโปรตีนสูง วัตถุดิบหลักที่พอมองเห็นก็เป็นผลผลิตจากพืชไร่พืชสวน เช่น ข้าว ข้าวโพด และกล้วย มีการเลี้ยงไก่ เลี้ยงหมูบ้าง แต่ยังมีน้อยมาก ซึ่งหากเลี้ยงปลากินพืชคงไม่น่ามีปัญหา แต่สำหรับปลากินเนื้อ หรือเลี้ยงพ่อแม่พันธุ์ สิ่งที่มีอยู่ในมือนั้นจะสามารถนำมาพัฒนาสร้างคุณค่าทางโภชนาการให้เหมาะสมได้หรือไม่ คงต้องศึกษากันต่อไป

ลงพื้นที่เมืองตุม ชุมชนไทใหญ่

ด้วยสายพระเนตรอันยาวไกลของในหลวงที่ทรงเล็งเห็นความสำคัญของปัญหาเหล่านี้ การสร้างชุมชนให้มีอาชีพ มีองค์ความรู้ถ่ายทอดสู่คลื่นลูกใหม่ที่กำลังพัฒนาไปพร้อมกับโลก ปัญหาเรื่องยาเสพติดลดลง น้อยลงไปจนหายไปมากที่สุด ด้วยการเสียสละทั้งแรงกายแรงใจของผู้ปฏิบัติงานทุกคน ทุกสิ่งทุกอย่างจะเดินไปตามแผนและเป้าหมายที่หวังไว้ ความมั่นคงในวิถีชีวิต อาหารอุดมสมบูรณ์ เศรษฐกิจดีขึ้น การยกระดับด้านสาธารณสุข และสุขอนามัย เมื่อประชาชนในพื้นที่สามารถบริหารจัดการป้องกันโรคระบาดที่เกิดขึ้นในสัตว์เลี้ยงและคนได้ ประเทศไทยจะได้แนวกันชนสิ่งเหล่านี้ไปด้วย วันนี้เรามาถูกทางแล้ว ในฐานะตัวแทนของกรมประมงจากประเทศไทยรู้สึกภาคภูมิใจและเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ได้เข้าร่วมปฏิบัติงานในครั้งนี้ การช่วยเหลือประเทศเพื่อนบ้านก็เหมือนพัฒนาประเทศตนเองไปด้วย ไม่ต้องคิดอื่นไกล “บ้านพี่เมืองน้อง”

พูกนอน หมอน มุ้ง ถูกจัดไว้ในห้องนอนรวมขนาดใหญ่ แยกห้องนอนชายและหญิง